

Białystok, 2026-06-15

Dr hab. Karol Konaszewski, prof. UwB

Wydział Nauk o Edukacji

Uniwersytet w Białymstoku

Recenzja rozprawy doktorskiej Joanny Skrok pt. „Rola konfliktu lojalności z rodzicami w trakcie rozwodu i separacji a zdrowie psychiczne młodzieży. Implikacje psychopedagogicznej pomocy młodzieży”

Recenzja stanowi element postępowania w sprawie nadania mgr Joannie Skrok stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Celem recenzji jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy przedmiotowa rozprawa spełnia wymogi określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, 1871, 1897, z 2025 r. poz. 619, 620, 621, 622, 1162, 1794, 1837, 1864, z 2026 r. poz. 187, 203, 328, 370, 635, 637.) tzn. czy rozprawa: 1) prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność prowadzenia samodzielnych badań naukowych; 2) stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

Charakterystyka ogólna rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska została przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Janusza Surzykiewicza, przy współudziale promotora pomocniczego dr Kamila Kurackiego. Rozprawa stanowi obszerną (553 strony wraz z bibliografią), wielowątkową i ambitną próbę analizy zjawiska konfliktu lojalności w rodzinach w trakcie rozwodu lub separacji oraz jego konsekwencji dla funkcjonowania zdrowotnego młodzieży. Tematyka ta lokuje się w aktualnym obszarze badań pedagogicznych a w szczególności w pedagogice społecznej i pedagogice zdrowia. Praca została przygotowana w oparciu o szeroką bazę literatury krajowej i zagranicznej oraz uwzględnia interdyscyplinarne ujęcie analizowanego problemu.

Ocena części teoretycznej

Część teoretyczna rozprawy stanowi jeden z najbardziej rozbudowanych elementów całej pracy. Autorka zgromadziła bardzo obszerny materiał literaturowy (odwołując się zarówno do literatury współczesnej polskiej pedagogiki jak i do literatury międzynarodowej). Teoria została napisana obejmując koncepcje psychologiczne, pedagogiczne, socjologiczne, jak również posiłkując się naukami medycznymi, które odnoszą się do podstawowych pojęć pojętych w dysertacji, to znaczy konfliktu lojalności i zdrowia psychicznego. Doktorantka trafnie opisuje klimat rodziny w kontekście funkcjonowania dziecka i rodziny w sytuacji rozvodu rodziców. Na szczególne podkreślenie zasługuje między innymi wykorzystanie teorii przywiązania, teorii systemów rodzinnych, modelu ekologicznego, teorii odporności czy koncepcji rozwoju poznawczego oraz wskazanie na wyniki badań empirycznych prowadzonych w przytoczonych ujęciach. Dobór tych perspektyw należy uznać za zasadny i zgodny z problematyką badań.

Doktorantka poprawnie lokuje konflikt lojalności w obrębie relacyjnego i systemowego rozumienia funkcjonowania rodziny, wskazując na wzajemne zależności między procesami zachodzącymi w rodzinie a funkcjonowaniem psychicznym dzieci i młodzieży. Pozwala to osadzić analizowane zjawisko w szerokim kontekście rozwojowym i społecznym, co należy ocenić pozytywnie. Także część dotycząca zdrowia psychicznego jest skonstruowana poprawnie, przechodząc od operacjonalizacji konstruktów poprzez ujęcia medyczno-psychologiczne i pedagogiczne, w konsekwencji wskazując na aktualne wyniki badań.

Jednocześnie analiza części teoretycznej prowadzi do wniosku, że jej zasadniczym problemem jest nadmierna rozbudowa oraz fragmentaryzacja prezentowanych treści. To znaczy, że poszczególne koncepcje teoretyczne przedstawiane są dość szczegółowo, jednak nie zawsze tworzą spójny model wyjaśniający analizowane zjawisko. W efekcie czytelnik odnosi wrażenie, że kolejne teorie funkcjonują obok siebie, a nie jako elementy jednego, konsekwentnie rozwijanego aparatu pojęciowego czy modelu, który będzie wyjaśniany w części metodologiczno-empirycznej. Można stwierdzić, że rozdziały przyjmują charakter przeglądu literatury, podczas gdy słabiej widoczny pozostaje proces selekcji tych koncepcji pod kątem ich rzeczywistej użyteczności dla wyjaśnienia badanego problemu.

Wobec powyższego wydaje się, że zakres treści teoretycznych przekracza potrzeby wynikające z przyjętego projektu badawczego. Są to podrozdziały interesujące poznawczo, jednak ich związek z późniejszym modelem badawczym pozostaje ograniczony. Powoduje to

pewną dysproporcję pomiędzy rozbudowaną częścią teoretyczną a zaprezentowanym w dalszej części (metodologicznej) układem analiz empirycznych. Można odnieść wrażenie, że część opisanych zagadnień nie znajduje odzwierciedlenia w pytaniach badawczych, hipotezach ani zastosowanych analizach statystycznych.

Pewne wątpliwości budzi również obecność w tej części pracy fragmentów o charakterze postulatycznym i aplikacyjnym. Dotyczy to zwłaszcza części poświęconych wsparciu rodzin, działaniom wychowawczym czy rekomendacjom praktycznym. Miejscami tekst odchodzi od funkcji analitycznej, operacjonalizującej czy wyjaśniającej (której między innymi celem jest właśnie przedstawienie modelu teoretyczno-badawczego) przechodząc w formułowanie zaleceń praktycznych oraz postulatów dotyczących pożądanych działań opiekuńczo-wychowawczych i pedagogicznych. Choć zagadnienia te są niewątpliwie ważne z perspektywy społecznej i praktycznej, ich rozbudowana obecność w części teoretycznej osłabia jej naukowy i konceptualny charakter. Takie postulaty mogłyby zostać sformułowane w części dotyczącej interpretacji uzyskanych wyników badań.

Dodatkowo zauważalne są powtórzenia niektórych treści. To znaczy, że przywoływane są te same założenia teoretyczne w różnych częściach rozprawy. Na przykład możemy odnaleźć odwołania do perspektywy systemowo - ekologicznej czy teorii odporności, co w konsekwencji powoduje zwiększenie objętości pracy, nie zawsze przynosząc nową wartość poznawczą.

Reasumując, część teoretyczna świadczy o bardzo dużej pracy autorki, dobrej orientacji w literaturze przedmiotu oraz szerokiej znajomości analizowanej problematyki. Jednocześnie byłaby ona bardziej przekonująca, gdyby została poddana większej selekcji treści, integracji prezentowanych koncepcji oraz bardziej konsekwentnemu podporządkowaniu ich w kierunku przyjętemu modelowi badawczemu.

Ocena części metodologicznej

Część metodologiczna rozprawy została przygotowana obszernie i zawiera wszystkie podstawowe elementy wymagane w badaniach empirycznych (między innymi cel badań, problemy, hipotezy czy opis narzędzi pomiaru). Na uznanie zasługuje zakres przeprowadzonych badań, liczebność próby oraz dążenie autorki związane z próbą skonstruowania modelu zależności pomiędzy konfliktem lojalności, klimatem rodzinnym i wskaźnikami zdrowia psychicznego młodzieży. Także trzeba zwrócić uwagę na przyjęte analizy

statystyczne (między innymi modelowanie równań strukturalnych czy modele mediacji), które nie zawsze są brane pod uwagę w pracach ilościowych w pedagogice. Jednocześnie jest to część, która budzi najwięcej wątpliwości. W wielu miejscach widoczna jest tendencja do nadmiernego rozbudowywania uzasadnień teoretycznych kosztem precyzji metodologicznej. W rezultacie logika projektu badawczego staje się miejscami mniej przejrzysta i jasna, a niektóre założenia wymagają doprecyzowania z punktu widzenia standardów metodologii badań społecznych.

Problemy badawcze i hipotezy

Trzeba wskazać, że sformułowane pytania badawcze oraz hipotezy nie zawsze odpowiadają charakterowi opracowanego projektu badawczego. Autorka deklaruje badanie korelacyjne, tymczasem w wielu miejscach posługuje się językiem właściwym dla badań eksperymentalnych lub podłużnych, sugerującym zależności przyczynowo-skutkowe, na przykład problemy: „W jaki sposób konflikt lojalności wpływa na zdrowie psychiczne młodzieży?” oraz „Czy konflikt lojalności wobec rodziców wpływa na występowanie objawów depresji oraz obniżony poziom dobrostanu i koherencji u młodzieży?”. W badaniu przekrojowym, opartym wyłącznie na jednorazowym pomiarze kwestionariuszowym, możliwe jest identyfikowanie współwystępowania zmiennych, ich korelacji czy predykcji statystycznej, natomiast nie ma podstaw do formułowania wniosków o wpływie.

Wątpliwości budzi również umieszczanie pod każdym pytaniem badawczym oraz hipotezą rozbudowanych - tak zwanych przez Doktorantkę - „uzasadnień empirycznych”. Tego rodzaju argumentacja powinna zostać przedstawiona przede wszystkim w części teoretycznej i stanowić podstawę do wyprowadzenia hipotez. W obecnym układzie rozdział metodologiczny zawiera fragmenty w pewnym sensie przypominające kolejny przegląd literatury, co prowadzi do powtórzeń i zaciera granicę między częścią teoretyczną a częścią metodologiczną. W rezultacie czytelnik wielokrotnie spotyka te same argumenty, które były już wcześniej omawiane w rozdziałach teoretycznych.

Kolejnym problemem jest sformułowanie części hipotez. Niektóre z nich nie mają postaci klasycznych hipotez badawczych, lecz stanowią połączenie kilku odrębnych założeń, na przykład: „Faza rozpadu rodziny różnicuje poziom konfliktu lojalności wobec matki i ojca oraz ich wpływ na zdrowie psychiczne młodzieży”. Hipoteza ta obejmuje jednocześnie różnice między grupami, różnice dotyczące dwóch rodziców oraz dodatkowo zakłada wpływ na

zdrowie psychiczne. W praktyce są to co najmniej trzy odrębne hipotezy wymagające niezależnej weryfikacji statystycznej. Ponadto ponownie pojawia się termin „wpływ”, którego nie można jednoznacznie weryfikować w badaniu przekrojowym.

Dodatkowo zwracam uwagę na niespójność między deklarowanym modelem mediacyjnym a sformułowaną częścią pytań i hipotez. W niektórych miejscach klimat rodzinny opisywany jest jako mediator, w innych jako czynnik ochronny, bufor lub moderator. Są to jednak odmienne konstrukty metodologiczne i statystyczne, które wymagają precyzyjnego rozróżnienia.

W konsekwencji należy stwierdzić, że choć przedstawione pytania badawcze odnoszą się do istotnego i społecznie ważnego problemu, ich sformułowanie nie zawsze spełnia wymogi precyzji metodologicznej. Część pytań sugeruje zależności przyczynowe niemożliwe do zweryfikowania w przyjętym projekcie badawczym, część hipotez ma charakter zbyt szeroki i wielowątkowy, a granica między uzasadnieniem teoretycznym a metodologicznym pozostaje miejscami niewystarczająco wyraźna. Nie przekreśla to wartości przeprowadzonych analiz, jednak osłabia przejrzystość logiki badawczej oraz utrudnia ocenę adekwatności poszczególnych procedur statystycznych względem postawionych pytań i hipotez.

Opis zmiennych

Opis zmiennych jest trafny, jednak wymagałby większej dyscypliny metodologicznej poprzez wyraźne rozdzielenie poziomu konceptualnego, operacjonalizacji oraz implikacji praktycznych, które obecnie częściowo się przenikają. To znaczy, że obecnej formie Doktorantka przedstawiła wątki dotyczące interpretacji praktycznych w części, która jest związana z operacjonalizacją zmiennych.

Opis próby

Ta część dysertacji jest metodologicznie poprawna, jednak zawiera nadmiernie rozbudowaną część narracyjno-uzasadniającą, która wykracza poza standardowy opis próby badawczej. Ogólnie warto ograniczyć opisy o charakterze normatywnym na rzecz bardziej precyzyjnego przedstawienia kryteriów doboru grup oraz procedury rekrutacji uczestników.

Procedura badań

Opis procedury badawczej zawiera elementy o charakterze organizacyjnym oraz instruktażowym, które nie są niezbędne dla prezentacji metodologii badań. W szczególności pełne treści formularzy informacyjnych i instrukcji dla uczestników powinny zostać przeniesione do aneksów. Rozbudowane rozważania dotyczące pedagogicznych i terapeutycznych aspektów uczestnictwa w badaniu wykraczają poza standardowy opis procedury badawczej. Dla przejrzystości pracy wskazane byłoby ograniczenie tego fragmentu do informacji dotyczących rzeczywiście zastosowanych procedur etycznych, organizacji badania oraz zabezpieczenia dobrostanu uczestników.

Narzędzia badawcze

Dobór narzędzi badawczych należy właściwie ocenić pozytywnie. Autorka wykorzystała szereg obecnie stosowanych narzędzi służących do pomiaru między innymi wymiarów zdrowia w tym dobrostanu psychicznego, depresji, poczucia koherencji oraz różnych aspektów funkcjonowania rodziny. Opisy poszczególnych kwestionariuszy i skal są dość szczegółowe. Zawierają informacje dotyczące ich struktury oraz właściwości psychometrycznych. Jednocześnie część prezentacji narzędzi sprawia wrażenie nadmiernie rozbudowanej. Trzeba zauważyć, że w opisie każdego kwestionariusza pojawia się dodatkowa kategoria „zastosowania pedagogicznego”, która ma raczej charakter interpretacyjny niż metodologiczny. Pewne pytanie pojawia się także do „Kwestionariusza Lojalności Młodzieży w Rodzinie (KLMR)”, który stanowi podstawowe narzędzie pomiaru. Z jednej strony autorka deklaruje przeprowadzenie procedur walidacyjnych, obejmujących ocenę ekspertów, badanie pilotażowe, analizę czynnikową, ocenę trafności i stabilności czasowej. Z drugiej strony wielokrotnie podkreśla, że narzędzie pozostaje nadal „w trakcie rozwoju”, a właściwe badanie doktorskie ma stanowić dopiero kolejny etap jego walidacji.

Modele teoretyczne i analiza statystyczna

W ocenianej pracy zauważalna jest niejednoznaczność w prezentacji modeli badawczych w formie graficznej. Zamieszczone rysunki (oprócz rysunku 1) nie przedstawiają wyłącznie modeli teoretycznych, lecz zawierają również standaryzowane współczynniki ścieżek, co sugeruje, że prezentują one wyniki estymacji modeli SEM. Obecna forma może prowadzić do niejasności interpretacyjnych, czy przedstawiono założenia modelu, czy jego finalną estymację. Natomiast opisane metody analizy statystycznej są spójne z przyjętym modelem

teoretycznym i odpowiadają standardom w badaniach ilościowych w naukach społecznych w tym w pedagogice. Pozytywnie należy ocenić wykorzystanie modeli równań strukturalnych w tym analiz mediacji które podnoszą wartość metodologiczną pracy.

Ocena części empirycznej

Część empiryczna rozprawy stanowi element pracy, który jest w pewnym stopniu konsekwencją przyjętych założeń badawczych. Na pozytywną ocenę zasługuje próba uzupełnienia luki badawczej w obszarze pedagogiki zdrowia i pedagogiki społecznej, która dotyczy wyjaśnienia zależności pomiędzy konfliktem lojalności, klimatem rodzinnym oraz wybranymi wskaźnikami zdrowia psychicznego. Ponadto należy wskazać, że ten rozdział obejmuje prezentację wyników badań odwołując się do zaawansowanych analiz statystycznych, obejmujących między innymi analizę równoważności pomiarowej, analizę regresji oraz modelowanie równań strukturalnych.

Początkowa część tego rozdziału wymagałby jednak dopracowania pod względem metodologicznym i redakcyjnym. W „podrozdziałach 5.1.3.1 – 5.1.3.3” znaczną część tekstu stanowi powtórzenie opisu procedur statystycznych, które zostały już przedstawione w rozdziale metodologicznym. W rozdziale prezentującym wyniki oczekiwano przede wszystkim przedstawienia rezultatów przeprowadzonych badań, a nie ponownego omawiania ich założeń teoretycznych, analiz statystycznych czy zasad interpretacji.

Wątpliwości budzi także zasadność przeprowadzenia rozbudowanej analizy równoważności pomiarowej między grupą badaną a kontrolną. Problem badawczy dotyczył bowiem mechanizmów funkcjonowania młodzieży doświadczającej rozpadu rodziny, a większość dalszych analiz została przeprowadzona wyłącznie w tej grupie. W konsekwencji analiza równoważności nie została wykorzystana do porównań międzygrupowych, co rodzi pytanie o uzasadnienie procedury analitycznej oraz o rzeczywistą rolę grupy kontrolnej w projekcie badawczym.

Analiza rzetelności została przeprowadzona wykorzystując współczynnik α Cronbacha, jednak sposób interpretacji uzyskanych wyników budzi pewne zastrzeżenia. Uwagi wymagają skale, dla których uzyskano bardzo niskie (np. poczucie zaradności; $\alpha = 0,109$) lub wręcz ujemne (np. chaotyczność; $\alpha = -0,017$) wartości współczynnika, co może wskazywać na problemy np. z konstrukcją skali, kodowaniem czy nieodwróconymi pytaniami. Wątpliwości budzi również interpretowanie niższej rzetelności jako przejawu gorszego zrozumienia treści

przez respondentów (cyt.: *W grupie tej, spójność wyników była niższa niż w grupie badanej, co może wskazywać na mniejsze zrozumienie prezentowanych treści osobom badanym (osoby badane nie umiały wczuć się w sytuację kryzysu rodzinnego, które nie doświadczały w rodzinie)*). Taki wniosek nie wynika bezpośrednio z analizy współczynnika α Cronbacha. Niski współczynnik α Cronbacha może natomiast wynikać np. z małej liczby itemów czy błędów kodowania. Ponadto w dalszej części pracy zabrakło ponadto pogłębionej dyskusji przyczyn niskiej rzetelności części podskal oraz rozważenia alternatywnych wskaźników rzetelności.

W dalszej części pracy poświęconej analizom korelacyjnym uwagę zwraca interpretacja wyników, która nie zawsze uwzględnia ograniczenia wynikające z wcześniejszych analiz psychometrycznych. Szczególne wątpliwości budzi interpretowanie zależności uzyskanych w grupie kontrolnej pomimo wykazanego wcześniej braku równoważności pomiarowej oraz bardzo niskiej rzetelności części skal. Autorka pisze: *„Ze względu na brak możliwości bezpośredniego porównania średnich (...) zastosowano analizę porównawczą współczynników korelacji.”* To są dwie różne kwestie. Brak równoważności pomiarowej utrudnia porównywanie średnich. Natomiast nie oznacza automatycznie, że należy porównywać korelacje między grupami. Skoro wcześniej wykazano brak równoważności analizowanych konstruktów, to pojawia się pytanie, czy współczynniki korelacji uzyskane w obu grupach odnoszą się do tych samych konstruktów psychologicznych. To jest pewna niespójność logiczna całej procedury analitycznej.

W kontekście analiz międzygrupowych pojawia się także kilka pytań natury empiryczno-metodologicznej. Pytanie o zasadność przyjętego kryterium podziału grup. Sytuacja „w trakcie rozwodu” i „po rozwodzie” stanowi stosunkowo ogólną charakterystykę funkcjonowania rodziny, nieuwzględniającą szeregu czynników mogących różnicować doświadczenia młodzieży, np. takich jak czas, jaki upłynął od rozwodu czy forma sprawowania opieki. W konsekwencji brak istotnych różnic między grupami nie pozwala jednoznacznie stwierdzić, że sytuacja okołorozwodowa nie ma znaczenia dla analizowanych zmiennych. Pomimo przedstawienia współczynników d Cohena interpretacja wyników ogranicza się wyłącznie do poziomu istotności statystycznej. W pracy zabrakło omówienia wielkości efektów, które mogły dostarczyć dodatkowych informacji dotyczących praktycznego znaczenia obserwowanych różnic między grupami. Ponadto analiza obejmowała bardzo dużą liczbę jednoczesnych porównań międzygrupowych. W pracy nie odniesiono się także do problemu wielokrotnego testowania. W rezultacie może to zwiększać ryzyko błędu I rodzaju.

Przyjęta strategia analityczna w kolejnej części dotyczącej analiz modeli regresji, nasuwa dalsze pytania w kontekście wątpliwości empirycznych i metodologicznych. Wszystkie modele zostały oszacowane oddzielnie dla relacji z matką i ojcem, podczas gdy zasadniczy problem badawczy dotyczył funkcjonowania młodzieży w różnych sytuacjach okołorozwodowych. W konsekwencji zabrakło pogłębionych analiz pozwalających ocenić, czy identyfikowane zależności różnią się pomiędzy młodzieżą, której rodzice są w trakcie rozwodu, a młodzieżą po rozwodzie. Tymczasem właśnie takie porównanie wydawałoby się bardziej bezpośrednio związane z postawionymi celami badania i mogłoby dostarczyć dodatkowych informacji na temat znaczenia etapu procesu rozpadu rodziny dla zdrowia psychicznego badanych.

Na uwagę zasługuje, że Doktorantka analizowała także modele mediacyjne. Zastrzeżenia budzą jednak wysokie wartości RMSEA w większości modeli, co ogranicza siłę wnioskowania o dopasowaniu modeli do danych. Powszechnie przyjmuje się za akceptowalne wartości $RMSEA < 0,08$ natomiast w pracy wartości $RMSEA = 0,115$ czy $RMSEA = 0,145$ wskazują, że modele nie były akceptowalnie dopasowane do danych. W takiej sytuacji można rozważyć lub zastosować np. alternatywne specyfikacje modeli lub sprawdzić modele alternatywne w celu poprawy ich dopasowania. Trzeba także zauważyć, że część modeli zawiera 4-6 mediatorów jednocześnie, co zwiększa ryzyko nakładania się wyjaśnianej wariacji pomiędzy mediatorami. Warto byłoby także przeanalizować konkurencyjne modele np. z jednym mediatorem lub bez zmiennych pośredniczących. Pozwoliłoby to na bardziej jednoznaczną ocenę zależności. Wobec tego interpretacja wyników na podstawie oceny poszczególnych modeli powinna być bardziej ostrożna ze względu na niejednoznaczne dopasowanie modeli. Dodatkowym ograniczeniem jest fakt, że modele mediacyjne zostały oszacowane na podstawie danych przekrojowych. W takiej sytuacji analiza mediacji ma charakter statystyczny, a nie czasowo-przyczynowy. Jednak w niektórych fragmentach dyskusji wyników pojawia się język sugerujący relacje przyczynowo-skutkowe. W konsekwencji część formułowanych wniosków wykracza poza możliwości interpretacyjne zgromadzonych danych. Dotyczy to zwłaszcza fragmentów odnoszących się do wpływu konfliktu lojalności na zdrowie psychiczne młodzieży.

Ponadto należy wskazać na kilka problemów napotkanych w części dotyczącej interpretacji wyników. Po pierwsze jak już wskazywano wnioski formułowane w dyskusji wyników są w sposób zbyt kategoriyczny w stosunku na przykład do jakości dopasowania części

modeli SEM oraz korelacyjnego schematu badań. W kilku miejscach pojawiają się stwierdzenia typu: „wyniki jednoznacznie wskazują...”, „wyniki potwierdzają...”, „klimat rodzinny pełni funkcję buforu ochronnego...”. Rezultaty prowadzonych badań nie uzasadniają tak silnych konkluzji przyczynowych i jednoznacznych. Po drugie interpretacja wyników jest silnie teoretyzująca (doktorantka odwołuje się do licznych teorii koncepcji np. Bronfenbrennera, Antonovsky’ego czy Lazarusa) jednak nie zawsze jasno wynika, które elementy teorii zostały faktycznie empirycznie zweryfikowane. Po trzecie trzeba także wskazać, że opisane wnioski wykraczają dość często poza zakres empirycznie analizowanych danych i przyjmują charakter szerokich tez systemowych, które nie wynikają bezpośrednio z przeprowadzonych analiz (patrz rozdział 5.7.). Po czwarte także podrozdział (5.6.1.) kontekst pandemii COVID-19 oraz cyfryzacji został wprowadzony narracyjnie, jednak bez formalnego powiązania z analizowanymi modelami statystycznymi.

Rozdział kończący rozprawę doktorską dotyczy implikacji pedagogicznych. Stanowi wartościową próbę przełożenia wyników badań empirycznych na praktyczne i systemowe rozwiązania w obszarze wsparcia młodzieży doświadczającej konfliktu lojalności i ich zdrowia. Na szczególne podkreślenie zasługuje jego aplikacyjny charakter, spójność z podejściem systemowym oraz rozbudowany model interwencji wielopoziomowej. Jednak w kilku miejscach w pracy pojawia się nadmierna normatywność wniosków, która zakłada szeroką przebudowę pedagogicznego systemu instytucjonalnego, co może budzić wątpliwości co do ich realnej wykonalności.

Podsumowując rozprawa pani mgr Joanny Skrok podejmuje problem dotychczas dość słabo rozpoznany na gruncie polskich badań pedagogicznych, który dotyczy zdrowia psychicznego i konfliktu lojalności młodzieży w sytuacji rozwodu i separacji rodziców. Do najważniejszych mocnych stron pracy należy zaliczyć interdyscyplinarny aparat teoretyczny, obejmujący liczne współczesne koncepcje psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne, a także obszerną bazę literatury krajowej i zagranicznej. Za jej walor należy uznać także próbę analizy zależności konfliktu lojalności ze wskaźnikami zdrowia psychicznego młodzieży oraz opracowanie implikacji praktycznych w tym zakresie. Jest to zatem wypełnienie luki teoretyczno-badawczej w pedagogice, a praca wnosi wkład do dyskusji nad psychospołecznymi konsekwencjami rozpadu rodziny i tym samym spełnia kryterium rozwiązania problemu naukowego.

Jednocześnie należy podkreślić, że rozprawa ma charakter silnie rozbudowany, miejscami nadmiernie eklektyczny, co powoduje rozmycie granic pomiędzy poziomem teoretycznym, metodologicznym i aplikacyjnym. W szczególności uwaga ta odnosi się do konstrukcji modelu badawczego, sposobu formułowania problemów, operacjonalizacji zmiennych, formułowania hipotez badawczych oraz analiz empirycznych, które nie zawsze zachowują wystarczającą precyzję metodologiczną i jednoznaczność interpretacyjną w kontekście zależności przyczynowych w badaniu o charakterze korelacyjnym. Dodatkowo część analiz statystycznych wymagałaby większej ostrożności interpretacyjnej, zwłaszcza w kontekście jakości dopasowania modeli oraz rzetelności niektórych skal. Ponadto w kilku miejscach Doktorantka formułuje daleko idące rekomendacje dla polityki społecznej, sądownictwa rodzinnego czy ochrony zdrowia psychicznego. Tego rodzaju wnioski, choć społecznie ważne, nie zawsze znajdują wystarczające uzasadnienie w zaprezentowanym materiale badawczym.

Konkluzja

Pomimo wskazanych uwag i wątpliwości, moja ocena rozprawy doktorskiej pani mgr Joanny Skrok jest pozytywna. Uznaję, że rozprawa doktorska spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, dlatego rekomenduję dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.